

Будимир Кокотовић

ПАТРИЈАРХ ВАРНАВА РОСИЋ

Апстракт. Приказано је порекло, школовање и рад Петра, у монаштву Варнаве Росића; школовање: Пљевља, Призрен, Петроград; рад: Цариградска патријаршија, епископија велешко-дебарска, митрополија скопска и, најзад, Патријарх српски. Његов импулсивни рад, живи ритам широко организовање и размах (црквено градитељство, школство и др.) и, на крају, његова трагична смрт, у којој је заблистао као мученик, попут оних из раних векова хришћанства.

Кључне речи: Петар, Варнава; Пљевља, Призрен, Петроград, Цариград, Дебар, Велес, Скопље, Београд; православље, римокатолицизам; конкардат.

Патријарх српски Варнава родио се у старој Херцеговини, у Пљевљима, 29. августа 1880. године, у честитој и побожној породици Росић. На крштењу у цркви Свете Тројице добио је име Петар. Његови родитељи, отац Ђорђе који је био земљорадник и мајка Крсмана, рођена Пејатовић, били су познати по свом моралном и побожном животу, те су тако цео свој живот помагали сиротињу и давали добра цркви. Породица Петра Росића је, и раније по мушкој линији, давала велики број свештеника, док је мајчина породица Пејатовић била једна од најугледнијих породица у тој области, а његови ујаци су били познати народни прваци и врло учени људи у областима црквеног, школског и народног живота.

Можемо рећи да је млади Петар живео у једној здравој и доброј српској православној породици. Његова мајка је била прва која је у њега улила српску свест и велику побожност, водивши га сваке недеље и празником на службу у манастир Свете Тројице.

Петар је основну школу завршио у Пљевљима 1892. године са одличним успехом. После свршетка основне школе он одабира свој животни пут, и уз благослов својих родитеља, уписује Призренску богословско-учитељску школу коју је такође завршио са одличним успе-

хом (XXIII коло школске 1899/1900. г.). За време његовог школовања у Призрену, Богословија је имала три ректора: архимандрита Илариона С. Весића (новембар 1891. – јул 1896.), Живка Бранковића¹ (септембар 1897 – јул 1899) и проту Стеву М. Димитријевића (15. октобар 1899 – октобар 1903)². Ова генерација је дала седморицу свршених бого- слова. Нажалост, архива те генерације је изгорела за време бугарске окупације 1913. г.

Одмах по свршетку Богословије, пошто је био одличан ђак, Свети синод Руске православне цркве му је доделио стипендију и Петар одлази у Русију, тачније у Петроград. Неко време проводи у Петроградској Богословији да би доучио руски језик, а потом се пријављује на конкурс Петроградске духовне академије. Он полаже пријемни испит (који иначе није било лако положити), са одличним успехом и тако постаје редован студент Петроградске духовне академије.³ Током свог студирања истицао се својом марљивошћу и озбиљношћу, тако да су му чињене све услуге које су биле потребне да би он што боље упознао руску богословску науку и Руску цркву. Ту упознаје епископа Антонија (Храповицког), бившег професора пастирског богословља на овој Академији, који је имао великог утицаја на његово даље богословско размишљање, и који је често долазио и држао предавања у Петрограду. О њему касније у опроштајној беседи испред његовог одра каже: „... *И ја док сам био студент у Петрограду, хитао сам да га видим и чујем. И било је шта чути и кога видети.*“⁴

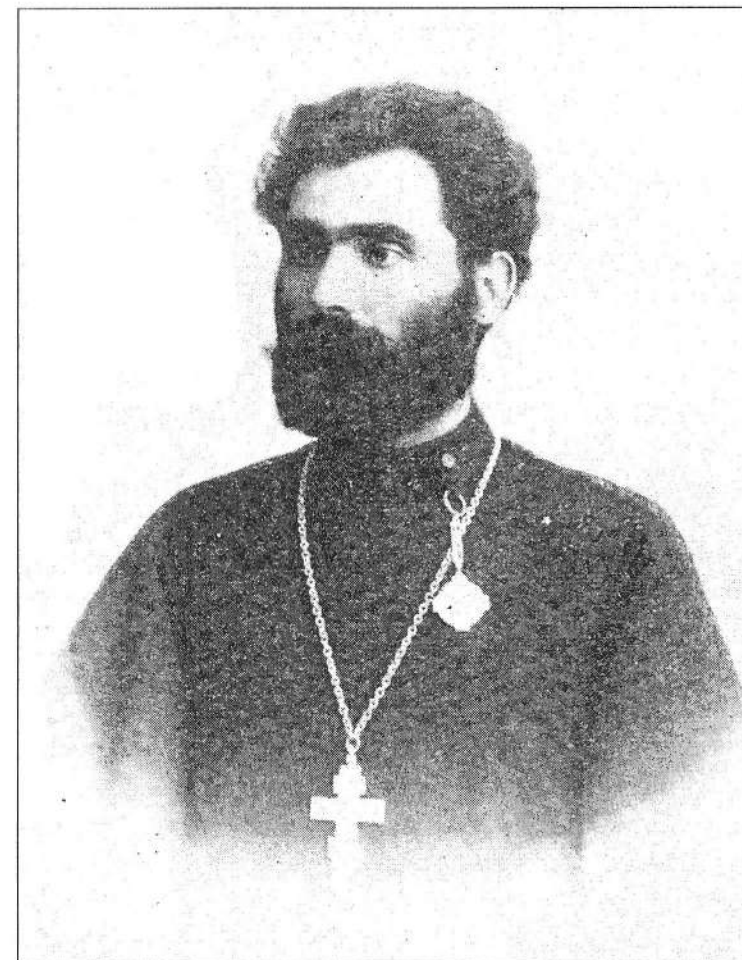
Пред сам крај свога школовања, Петар Росић је примио монашки чин, 30. априла 1905. године из руке ректора Академије, епископа Сергија у академијској цркви на свечаном бденију. Овај чин је обављен са нарочитом симболиком, црква је била пуна најотменијих лица из врхова Руске цркве, као и руског друштва. Епископ Сергије му даје значајно име *Варнава*, и у својој беседи која је била веома топла и речита, изјављује своје пуно уверење да ће његов духовни син несумњиво бити утеха поробљеном народу у његовој постојбини. Ову беседу превео је са руског језика Сава Ђ. Рабреновић и касније је објавио у „Цариград-

¹ Живко Бранковић, касније архимандрит Арсеније, старшина манастира Раковица, а затим и старшина Српског подворја у Москви.

² *Споменица, педесетогодишњица Призренске Богословско-учитељске школе 1871-1921*, Београд 1925. г., стр. 96-97.

³ Види: Божидар Ковачевић, *Патријарх Варнава*, Српска Православна Црква 1920-1970, Београд 1971, стр. 469; „Политика“ 13. април 1930, стр. 4.

⁴ „Гласник Српске Православне Патријаршије“ бр. 22 и 23 Сремски Карловци 1936. г.

Јеромонах Варнава (1905)

ском гласнику.“⁵ У овој истој цркви 06. маја исте године Варнава је рукоположен за ђакона, а 05. јуна за јеромонаха.⁶

Јеромонах Варнава, који је раније био повучен и ћутљив, све више почиње да се отвара и разговара са истакнутим људима и круговима у Петрограду. Учесник је свих словенофилских кругова, али и тада најгласнијих философско-религиозних кружока Розанова и Мерешковског, где понекад узима и учешће у дебатама. Тако је скренуо пажњу на себе

⁵ „Цариградски гласник“, бр. 34, Цариград, петак 19. август 1905. г., стр. 3.

⁶ Види: „Гласник Српске Православне Патријаршије“ бр. 16 и 17, Сремски Карловци 1937. г., стр. 520.

и нашег посланства у Петрограду. Јуна месеца 1905. године, јеромонах Варнава бива промовисан за *кандидата богословља*, научни степен који су академије давале својим дипломираним питомцима.

Министарство спољних послова Краљевине Србије из Петрограда га је одмах по завршетку школовања послало у Цариград, поставивши га истовремено за свештеника при нашем посланству и за вероучитеља у нашој Цариградској школи, где је тада била наша велика колонија, а истовремено је био један од главних сарадника *Цариградског гласника*⁷, недељног листа отоманских Срба. Своје прве радове, јеромонах Варнава, објавио је у овом листу на теме „*Узајамни одношај Библије и науке*“⁸, „*Свештеник Григорије Спиридонович Петров*“⁹, „*Против оштрог поступања са својим женама*“¹⁰,... Такође је преводио радове са руског језика и објављивао их у рубрикама *Црква и веронаука* и *Школа и настава*. Нажалост, у Србији нису сачувани сви бројеви овог гласника, тако да смо ускраћени за детаљнији преглед Варнавиних текстова. Библиотека Српске академије науке и уметности (историјски смер) има само део комплета *Цариградског гласника* из 1905. године, а Народна библиотека у Београду има бројеве од 30. јула 1904. г. до 10. октобра 1909. али само на микрофилмовима.¹¹

Јеромонах Варнава је био доведен у Цариград да би на самом извору проучио живот и уређење Васељенске патријаршије. Будући да је био у непосредној близини Фанара, изучавао је и мотрио његов однос према Српској цркви, као и прилике у турској престоници и православном источном Ватикану. Посланство Краљевине Србије га је уводило у све националне послове помажући му тако да му се и његов политички видик прошири и формира на прави начин. Овде где се тренутно налазио, на самом извору, могао је најбоље да сагледа и осети у каквим приликама живи српски народ у Турском Царству, као и како се понашају и Турска престоница и Васељенска патријаршија према њему.

Када је Краљ Петар I Карађорђевић дошао из Русије у Цариград у посету султану, позвао је Варнаву да буде стално уз њега као његов тумач и посредник. Тада је Краљ Петар посетио и васељенског Патријарха Јоакима III, који је у краљеву част одржао диван говор. Овај говор

⁷ Цариградски гласник излазио је сваког петка, његово уредништво се налазило у улици Луле-капу бр. 2 у Цариграду, лист је имао 4 странице.

⁸ „Цариградски гласник“, бр. 40, 30. септембар 1905. г, стр. 3

⁹ „Цариградски гласник“, бр. 41, 42 и 43, октобар 1905. г.

¹⁰ „Цариградски гласник“, бр. 50, 09. децембар, 1905. г., стр. 3

¹¹ MFL – сигнатура 33

је Варнава, као врсни познавалац грчког језика, у потпуности превео на српски језик и тако сачувао од заборава. Краљ Петар је тада био одушевљен Варнавом, и том приликом је изјавио: „Е, овај ми се калуђер јако допада! Ово ће бити наш будући црквени поглавар.“¹² Ово краљево пророчанство се касније и обистинило.

Захваљујући овој посети нашега Краља и разумевању васељенског патријарха Јоакима III, Српска црква је добила и трећу епархију која је била под турском влашћу у Јужној Србији, велешко-дебарски. Ова епархија била је претходно у грчким рукама и на њеном челу се налазио митрополит Партеније. Њега и није било баш брига за српску паству, тако да су Срби тога краја били у критичном положају што се тиче националног погледа, иако српска свест тамо никада није била прекидана.

Тако је турски држављанин из Пљеваља, који се налазио већ пет година у Цариграду, и кога су поштовали и признавали и Турци и Грци, који је познавао турски, грчки и руски језик, велике културе, отменог понашања и наочите појаве, јеромонах Варнава био најпогоднији да постане епископ велешко-дебарски, те га је Свети синод Васељенске патријаршије изабрао за викарног епископа¹³, 18. марта 1910. године.¹⁴ 10. априла 1910. године у Патријаршијском храму Св. великомученика Георгија у Цариграду на Лазареву суботу хиротонисан је од стране митрополита: дидимотичког Филарета, созоагатопољског Доротеја, еласонског Поликарпа, приконијског Софронија и сарандаеклисијског Антима.¹⁵ Тада је добио титулу Епископ главнички.¹⁶ Епископ Варнава је био први Србин који је добио ту титулу за време турске владавине.

Примајући овај високи положај, Варнава се нашао пред тешким и изазовним задатком. У епархији коју је добио да води, грчки и бугарски архијереји и свештеници су милом, али много више силом, одводили српски народ под заштиту Грчке цркве или Бугарски егзархат, у којима се губила српска народност. Требало је преуредити и уредити епархију из саме основе. Грчке владике које су биле у тим нашим крајевима, нису имале неку организацију око вођења књига,

¹² Милисав Д. Протић, *Патријарх Варнава и његово доба*, „Православље“, 1977. г., бр. 245, стр. 8.

¹³ Види: Божидар Ковачевић, *Патријарх Варнава*, Српска Православна Црква 1920.-1970, Београд 1971, стр. 470.

¹⁴ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд-Подгорица-Крагујевац, 1996. г, стр. 52.

¹⁵ Исто

¹⁶ Главница је стара српска епархија у Епиру која је некад припадала Охриду и коју је турска сила угасила.

и на та места су обично стављали свештенике који су знали нешто мало турског језика. Они су водили књиге на чудном старословенском језику, који су на Халки научили по некој граматички која је штампана још почетком 18. века у Лајпцигу. Тако је Варнава морао да среди епархијске књиге, да направи канцеларијске обрасце, да узме секретара за турску преписку. Морао је да створи везе са представницима турске власти, као и да направи познанства са богатим и виђенијим људима. Требало је уредити парохије, пронаћи потребно свештенство и изабрати протојереје и намеснике по градовима који би били достојни да обављају те дужности. И на крају, Варнава је требало и да себе изгради у православнога „*деспота*“ чија ће реч имати, свуда и на сваком месту, тежину и ауторитет.

Млади епископ Варнава се одмах сав предао свом задатку да одбрани српство и његово православље, и у томе се највише ослањао на народ са села и мањих градова. У своју епархију је удахнуо нов живот, са свештенством и народом је био врло присан и трудио се да до танчина уђе у говор своје епархије и да присно осети и разуме македонског човека, којему је давао нову наду у скоро ослобођење. У овоме и јесте тајна његовог великог успеха, као и љубави и оданости коју су Јужно-србијанци осећали према њему.

Међутим, рад и брзи успех епископа Варнаве засметао је нашим тадашњим непријатељима, тако да су бугарски Егзархат и грчка Митрополија, ангажовали дипломатије својих земаља да га оптуже и оклеветају код турских власти. Када су им пропале све оптужбе и интриге, егзархисти су приступили и крајњем средству, запретили су епископу Варнави убиством.¹⁷ Али, он не обраћа пажњу на претње, већ још више путује, обилази народ и охрабрује своју паству. Охрабрени народ у велешко-дебарској епархији прати у стоцу свога епископа. Бугарске новине су тада писале: „*Цео народ оде за Варнавом, јер он један више ради него наших десет*“.¹⁸ И заиста, само својим инстинктом, прибраним умом, верношћу и својом сјајном тактиком, он је дочекао велики дан када је октобра месеца 1912. године, по цену свога живота, пошао ка Буковику да дочека наше победоносне Беле орлове.

Епископ Варнава се те ратне године, одмах по заузећу Битоља, ставља на располагање краљевској српској влади и врховној команди. Све до избијања српско-бугарског рата 1913. године, српска влада је

¹⁷ Види: „Гласник Српске Православне Патријаршије“ бр. 16 и 17, Сремски Карловци 1937. г., стр. 522. 18

¹⁸ „Политика“ 13. април 1930. г., стр. 4.

оставила егзархијске епископе на њиховим местима. „Они су уклоњени са својих места тек 1913. године, када је дошло до сукоба са Бугарима ради њихових територијалних и црквено-политичких претензија. Тада је управа над свим упражњеним егзархијским и патријаршијским епархијама, јужно од Скопља (над Битољском, Охридском и делом Струмичке епархије) поверена била велешко-дебарском епископу Варнави.“¹⁹

После победоносних ратова са Турском и Бугарском, епископ Варнава уређује Српску цркву у Старој Србији. Образовао је духовне судове и извршио организацију Српске цркве на Југу и тако извршио њено уједињење са Црквом у Србији.

За време Првога светског рата он је увек био са нашом војском, по бојиштима, болницама, логорима, и свуда са својом беседом храбрио и дизао дух код војске и давао им веру да ће Бог сачувати Србију. Чак и када је настала Голгота кроз Албанију, он не напушта свој народ, већ заједно са њима храбро подноси све невоље. Стигао је на Крф, одакле је са војском кренуо на Солунски фронт.

Српска влада је епископа Варнаву, по потреби, са Солунског фронта послала у Русију. У Москви, Петрограду и Харкову²⁰ је вршио своју нову мисионарску дужност. Био је у додиру са највишим руским круговима, писао је по великим руским листовима, држао је предавања свуда по Русији, и преко својих ранијих веза и познанстава чини велике услуге својој земљи. Међутим, и тамо су га срели егзархисти и покушали да га преко једне велике личности у Петрограду интригирају и онемогуће даљи рад у Русији, али је Варнава био успешнији у том дуелу.

У Русији га је затекла револуција. Када је Керенски образовао владу, 1917. године био је сазван и велики руски црквено-народни сабор ради организације Цркве. Епископ Варнава је био делегат Српске православне цркве и државе на великом Сабору Руске православне цркве у Москви, који је васпоставио Руску патријаршију и изабрао Тихона за руског патријарха.²¹ На овом Сабору је позвано 564 учесника – 80 архијереја, 129 свештеника, 10 ђакана, 26 црквењака и 299 лаика. Заседање Сабора је одржано у Владимировском храму и председавао је

¹⁹ Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве II*, Београд 2002. г. стр. 449; Радослав Грујић, *Скопска митрополија...*, стр. 253.

²⁰ У Харкову је био гост код свог професора Архиепископа Антонија (Храповицког)

²¹ Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве II*, Београд 2002. г. стр. 587.

Епископ Варнава (1913)

митрополит московски Коломенски Тихон (Белавин), који је већином гласова добио поверење за патријарха.²²

Варнава је тада био позван од стране наше владе да се врати, јер је био у комбинацији да иде у Америку, и да тамо међу нашим иселјеницима организује Српску цркву и школу, али нису се стекле прилике за то, тако да је он отишао поново на Солунски фронт, где је и остао све до његовог пробоја.

Када је на јесен 1918. године коначно дошло до ослобођења, епископ Варнава је заједно са ослободилачком војском дошао у Скопље.

²² Види: Александар Шољевић, *Сверуски црквени Сабор 1917/1918.г. и обнављање Патријаршије*, „Нови источник“ бр. 7, децембар 2005.г., стр.67-98.

Скопљански митрополит Вићентије је био уморен страшном смрћу и снаљен од стране Бугара, те је тако цела Јужна Србија остала без свог духовног пастира. Рат је тотално уништио скоро све, свештенство је изгинуло, цркве су биле опљачкане, манастири су остали само празних зидова, народ је био упропашћен, имања су отета.²³

Владика Варнава постаје администратор свих епархија у Јужној Србији, и поново креће испочетка, извршио је црквену организацију, поставио нове свештенике, а у опустеле манастире послао је нове калуђере. Како га је народ у Јужној Србији познавао и веровао му, сви су кренули за њим. Све очи у Старој Србији биле су упрте у Варнаву, очекујући од њега заштиту.

01. децембра 1918. године проглашено је у Београду уједињење *Независне државе Словенаца, Хрвата и Срба*²⁴ са Србијом²⁵ у једно „јединствено Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца“. Стварање нове државе Срба, Хрвата и Словенаца, које је обухватало скоро све крајеве у којима Срби живе, омогућило је и уједињење свих наших покрајинских цркава. Скоро сви делови некадашње Пећке патријаршије сада су поново били заједно. Ван граница нове државе, а самим тим и ван уједињене Српске православне цркве, остали су Задар, Скадар и Будим, градови који су у нашој црквеној и националној историји имали велику улогу.

Припреме за проглашење уједињења свих српских црквених области у једну целину су трајале од 31. децембра 1918. године до 26. маја 1919. године, када је збор свих српских православних епископа одлучио да изврши црквено уједињење. За ово време су урађене све предрадње које су биле потребне да би се уједињење извршило канонским путем.

²³ Види: „Политика“, 13. април 1930. г, стр. 4.

²⁴ Са првим знацима слома Аустроугарске, 23. септембра 1918. г. састали су се у Загребу изасланици Словенаца, Хрвата и Срба из Словеније, Трста, Истре, Хрватске, Босне и Херцеговине, Далмације и Угарске (тј. са целог југословенског народног подручја Аустроугарске). Они су основали Народно веће, као политичко представништво, где су биле заступљене све политичке странке и народне организације Југословена тог подручја, и они су преузели вођење народне политике. 16. октобра Хрватски сабор је раскинуо све државно-правне односе између Хрватске, Славоније и Далмације с једне стране, и Угарске и царевине Аустрије са друге стране, те је ове покрајине заједно са Ријеком прогласио 29. октобра за Независну државу Словенаца Хрвата и Срба.

²⁵ Под Србијом се овде мисли истовремено и на Војводину, чија је Народна скупштина 25. новембра прогласила уједињење са Србијом, као и на Црну Гору чија је Велика народна скупштина 26. новембра у Подгорици решила да се „Црна Гора са братском Србијом уједини у једну државу“ и да „тако уједињена ступи у заједничку отаџбину“.

Потребно је било и да се уреде односи са несрпским православним црквама под чијом су се јурисдикцијом налазили поједини делови наше Цркве.

На конференцији која је одржана од 24. до 28. маја 1919. године потврђена је одлука о уједињењу и изабран је Одбор, који је назван *Средишњи архијерејски сабор уједињене Српске цркве*, а председник овога Одбора је био митрополит Митрофан Бан. Мандат овог Одбора је требало да траје до избора патријарха, а задатак им је био да „... претставља и заступа целокупну уједињену СПЦ састављену из свих покрајина, да буде Извршни орган свих архијерејских конференција, припреми потребан материјал за организацију уједињене СПЦ која ће се звати Српска патријаршија и да спреми потребан материјал за избор патријарха, затим да отклања све сметње у текућим пословима свих црквених области и да по потреби сазове конференцију свих српских православних епископа.“²⁶

О Духовима 1919. године, архијереји Уједињене Српске православне цркве обратили су се народу: „... да су све наше обласне цркве равне по историјској слави и по услузи коју су чиниле народу у столећима робовања, те према томе равне по праву и части. Зато смо и избегли уједињење Цркве у виду потчињавања једне области другој, и извели ово уједињење на основи хришћанској тако, да се све покрајинске цркве сливају у једну вишу и потпуну целину...“²⁷

На конференцији која је одржана у Сремским Карловцима од 03. децембра до 15. децембра 1919. године под председништвом митрополита Митрофана, усвојен је нацрт *Закона о проглашењу и успостави старе Српске патријаршије* по коме ће уз патријарха постојати стални *Свети архијерејски синод* као највиша управна и судска црквена власт, док ће *Сабор архијереја* бити највиша законодавна власт.²⁸

Одлуку епископа СПЦ да се уједине у једну целину подржала је државна власт. Престолонаследник Александар је у име краља Петра I, после признања од стране Васељенске патријаршије, својим указом од 17. јуна 1920. године прогласио: „Уједињење свих православних црквених

²⁶ Драгослав Страњковић, *Уједињење СПЦ и обнова Пећке Патријаршије 1918. до 1922. године* („Гласник СПЦ“, април 1962. г., стр. 140)

²⁷ Види: Др Рајко Ј. Веселиновић, *Уједињење покрајинских Цркава и успостављање Српске Патријаршије*, Српска Православна Црква 1920-1970., Београд 1971., стр. 16.

²⁸ Види: *Извештај о раду III конференције архијереја Уједињене СПЦ одржане у Сремским Карловцима од 03. децембра до 15. децембра 1919. г.*, „Гласник УСЦЦ“ бр. 3, Београд, 14. август 1920. г. стр. 34.

области у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца, а наиме: *Архиепископије београдске и Митрополије Србије, Архиепископије Карловачке и Митрополије српске са далматинским епископијама далматинско-истријском и бококоторском, Архиепископије Цетињске и Митрополије Црне Горе, Брда и Приморја, Митрополије Скопске, Рашко-призренске, Велешко-дебарске, Пелагонијске, Преспанско-охридске, Струмичке, једног дела Митрополије Воденске, Епископије Полеанске, Митрополије Босне и Херцеговине-Дабро-босанске, Херцеговачко-захумске, Зворничко-тузланске, Бањалучко-бихаћке, у једну Автокефалну Уједињену Српску православну Цркву Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца.*“²⁹

12. септембра 1920. године на дан Сабора свих Српских светитеља у Саборној дворани Патријаршијског двора у Сремским Карловцима, свечано је проглашено уједињење СПЦ и васпостављање Српске патријаршије која је била укинута равно пре 154 године. Прочитан је указ краља Петра I којом се потврђује одлука Архијерејског сабора о васпостављању Српске патријаршије: „...проглашујемо васпостављање Српске патријаршије, извршавајући тако и други део Душанова завета... Поглавар васпостављене Српске патријаршије, пријемник трона Светог Саве првог Архиепископа и просветитеља Српског, Арсенија, Данила I, Јанићија, Макарија, Гаврила, Арсенија Чарнојевића и осталих великих патријараха, да се зове **Српски патријарх Православне цркве Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.**“³⁰ Сабор је тада донео и одлуку да се скопска, цетињска и сарајевска епископија, подигну на степен митрополије, а њихови епископи да носе титулу митрополита.

Свети архијерејски сабор уједињене СПЦ је 28. септембра 1920. године изабрао за првог патријарха обновљене Српске патријаршије, дотадашњег митрополита Србије, Димитрија (Павловића). Влада није признала овај начин избора патријарха, већ је 23. октобра 1920. године издала *Уредбу о избору првог патријарха уједињене СПЦ*, а истог дана је објављена и *Привремена уредба о Српској патријаршији*, која има само пет чланова.³¹ Исте године (30. IX) умро је на Цетињу митрополит Митрофан Бан.

Истог дана објављен је указ да се Изборни сабор састане у Саборној цркви у Београду на дан Светог Стефана Милутина 12. новем-

²⁹ „Гласник Уједињене Српске Православне Цркве“ бр.1, 14. јула 1920. г., стр. 1.

³⁰ „Гласник Уједињене Српске Православне Цркве“ бр. 5, 14. септембра 1920. г., стр.65/66

³¹ Види: Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве II*, Београд 2002. г. стр. 559; *Црквено законодавство СПЦ I*, стр. 7-15.

бра, ради избора патријарха. Свети архијерејски сабор предложио је тројицу кандидата: митрополита Србије Димитрија (Павловића), митрополита захумско-херцеговачког Петра (Зимоњића) и епископа пакрачког Мирона (Николића). За патријарха је изабран архиепископ београдски и митрополит Србије Димитрије (Павловић). Истог дана је краљ потврдио избор патријарха, а сутрадан 13. новембра извршено је устоличење.³²

Одлуком Архијерејског Сабора Патријаршије Српске од 17. новембра 1920. године, престолонаследник Александар у име краља Петра I, поставља митрополите у три нове митрополије: за Митрополита дабро-босанског у Сарајеву *Петра*, досадашњег Митрополита херцеговачко-захумског; за Митрополита црногорско-приморског на Цетињу *Гаврила*, досадашњег Митрополита Пећког; за Митрополита скопљанског у Скопљу *Варнаву*, досадашњег епископа велешко-дебарског.³³

Варнава је десет година обављао своју дужност митрополита скопског, и за то време је постигао велики успех својим неуморним и мудрим радом за нашу Свету Цркву и за напредак културних и националних организација у Јужној Србији, која је неминовно била древна и славна колевка српског народа. Његовом заслугом подигнуто је много нових храмова и обновљено и сачувано од пропадања много наших средње-вековних манастира. Митрополит Варнава је сарађивао и материјално помагао све важније покрете, народне, културне и просветне организације у Јужној Србији.

Истакавши се међу епископима и врло запажен још од 1910. године и у политичким круговима, митрополит Варнава уживао је симпатије оних који су могли одлучивати, те се тако последњих година живота патријарха Димитрија већ могло наслућивати да би он могао бити најподобнији његов наследник. Патријарх Димитрије умро је 06. априла 1930. године у својој 84-тој години, сахрана првог патријарха обновљена Српске патријаршије обављена је 10. априла 1930. године.

На предлог Министра правде, а на основу чл. 4 Закона о избору Патријарха, сазван је указом Њ.В. Краља изборни сабор за избор тројице кандидата за Патријарха Српске православне цркве на дан 12. априла 1930. године у 10 часова пре подне, у Саборној цркви у Београду.³⁴

³² Види: „Гласник Уједињене Српске Православне Цркве“ бр. 10, 29. новембра 1920. г., стр. 145, 151

³³ Види „Гласник Уједињене Српске Православне Цркве“ бр.12, 29. децембра 1920. г., стр. 177

³⁴ Види „Политика“, 11. април 1930. г., стр.6

Док се у патријаршијској капели у присуству свих архијереја одржавао недељни помен за покој душе патријарха Димитрија, у исто време у Саборној цркви је припремано све што је потребно за избор новог патријарха. У 9⁰⁰ часова у Патријаршију су стигли архијереји, а у 9³⁰ часова чланови Краљевске владе, док су се чланови Изборног сабора, свештена и цивилна лица окупили испред Саборне цркве, где је био окупљен и велики број грађана. Тачно у 10⁰⁰ часова министар г. др. Сршкић је позвао архијереје да уђу у Саборну цркву. Архијереји су кренули у Саборну цркву по старешинству и када су сви ушли, врата цркве су се затворила. Министар правде г. др. Сршкић прочитао је по чл. 6 Закона о избору патријарха, указ Њ.В. Краља о сазиву Сабора и списак чланова Изборног сабора. Констатовано је да су одсутни епископ бокопоторско-дубровачки Кирил, који је био болестан, епископ охридски др Николај, који је био на путу у Јерусалиму и министар иностраних послова г. др. Воја Маринковић, који се налазио у иностранству. Епископ Кирил је овластио митрополита др Гаврила да уместо њега гласа, г. др. Маринковић је овластио др Куманудиа, док епископ Николај није овласти никога. Председник Изборног сабора, потпредседник Светог синода др Гаврило Дожић је позвао да се прочита молитвено призивање Светога Духа које је извршио епископ бачки др Иринеј са два ђакона. Учесници Изборног сабора били су: Њихова Високопреосвештенства митрополит дабро-босански Петар, митрополит бањалучки Василије, митрополит црногорско-приморски др Гаврило, митрополит скопски Варнава; Њихова Преосвештенства пакрачки Мирон, темишварски др Георгије, будимски др Георгије, горњокарловачки Иларион, нишки Доситеј, бачки др Иринеј, жички Јефрем, битољски Јосиф, далматинско-истарски др Максимилијан, рашко-призренски Серафим, тимочки др Емилијан, захумско-херцеговачки др Јован, тузлански др Нектарије, злетовско-струмички др Венијамин, пећки Јеротеј, америчко-канадски др Мардарије, шабачки Михаило, викарни епископ у Скадру Виктор, викарни епископ сремско-карловачки др Иринеј; председник Државног савета г. др Михаило Полићевић, председник главне контроле г. Срећко Тешић, начелник Православног одељења Министарства правде прота г. Љубисав Поповић, председник Краљевске владе г. Петар Живковић, г. Узуновић, Кумануди, Радивојевић, Хаџић, Сршкић, Божа Максимовић, Чеда Митровић, Филип Трифуновић, и други.

Секретар Поповић је разделио гласачке листиће, сваки члан је након тога прозиван, доносио је листић и убацивао у кутију. Чланови

Архијерејског сабора су први гласали, после њих чланови Краљевске владе, затим и остали. председавајући др Гаврило, председник Државног савета г. др Михајло Полићевић и председник главне контроле г. Срећко Тешић су проверили да ли су дати сви листићи. Утврђено је да су сви листићи на броју, њих 57. Сваки листић је гласно прочитан од стране митрополита др Гаврила, др Полићевића и др Тешића. Гласови су избројани и констатовано је да је митрополит скопски Варнава добио 45 гласова, митрополит црногорско-приморски др Гаврило 36 гласова, митрополит дабро-босански Петар 34 гласа, епископ темишварски др Георгије (Летић) и епископ охридски др Николај по 11 гласова, епископ бачки др Иринеј 9 гласова.

Председавајући др Гаврило саопштио је Изборном сабору резултате гласања и закључио седницу, а затим позвао чланове да сачекају повратак из Двора г. др Сршкића који је однео Њ.В. Краљу писмени акт.

У 11²⁰ часова скинута је црна застава са Патријаршије (на цркви је остала и даље) и уместо ње је стављена државна. У 12⁰⁰ часова г. др Сршкић се вратио из Двора носећи бели омот у рукама. Г. др Гаврило отворио је одмах седницу Архијерејског сабора и дао реч министру правде г. др Сршкићу.³⁵

Г. др Сршкић саопштио је Светом архијерејском сабору да је Њ.В. Краљ на основу резултата гласања Изборног сабора наименовао скопског митрополита г. Варнаву, који је добио највећи број гласова, за Патријарха Српске православне цркве. Затим је прочитао и Указ:

ми

АЛЕКСАНДАР I

по милости Божјој и вољи Народној Краљ Југославије

Према избору Изборног Сабора од 12. априла 1930. године, на предлог Нашег министра правде, стављен у сагласност са Председником Нашег Министарског Савета, а на основу члана 2. Закона о избору Патријарха Српске Православне Цркве, именујемо Патријархом Српске Православне Цркве Његово Високо Преосвештенство господина Варнаву, митрополита скопљанског.

³⁵ Види: „Политика“, 13. април 1930. г., стр. 3

Наш министар правде нека изврши овај Указ.

АЛЕКСАНДАР, с.р.

Београд, 12. април 1930. године

Министар правде
Др.М. Сршкић, с.р.³⁶

Г. др Гаврило је закључио седницу Светог архијерејског сабора, пришао новом патријарху честитајући му у своје име и у име Светог архијерејског сабора. Затим је наредио да се отворе врата Саборне цркве да би народ ушао унутра и да се отпочне свечано благодарење. Чинодејствовао је епископ бачки др Иринеј са дворским ђаконом Лонгином (Томићем) и ђаконом Саборне цркве Угљешом Јелићем.

По завршетку благодарења новоизабрани патријарх је испред патријаршијског трона одржао беседу:

„Драги у Христу преосвештена браћо, драги моји свештенници, љубезна и христољубива моја паство.

Данас се на мени изли милост Божија. Она ме је потсетила на дан када сам пре пуних 20 година био рукоположен за епископа у Јужној Србији. Ја сам захвалан браћи у Христу епископима и Изборном сабору што сам добио овај положај благонаклоношћу и великом Краљевском милошћу коју ми је указао наш омиљени и дични Краљ Њ.В. Александар Први, потврдивши ме Својим указом за Патријарха српске православне цркве.

Ја свима најискреније захваљујем и верујем у Божију милост, да ме и даље неће оставити као што ме ни до сада није напуштала, и свагдашњу Краљеву благонаклоност, у помоћ Краљевске владе, архијереја и свих фактора, и свих православних хришћана којима је стало да се наша света православна црква одржи на достојној висини, не реметећи ништа што би довело у несклад нашу православну веру с осталом браћом Хрватима и Словенцима, не напуштајући ни наједан минут ону љубав Христову која све прати и на све се излива и свима даје могућност да буду верни синови наше Отаџбине и верни поданици нашег узвишеног Краља Александра Првог, служећи Њему као верном Сину Свете Цркве.

³⁶ „Гласник Српске Патријаршије“, бр. 8, 15. април 1930., стр. 105.

Патријарх Варнава (1930)

*У име Свемогућег Бога и Господа нашег Исуса Христа, ја са овога места као други Патријарх српске православне цркве после њеног обновења подижем Патријаршијске руке и призивам помоћ Божију, да благослови нашег дичног Владара Краља Александра Првог и све нас.*³⁷

Устоличење патријарха Варнаве извршено је сутрадан, 13. априла 1930. године у Саборној цркви у Београду. Служена је архијерејска ли-

³⁷ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, бр. 8, 15. април 1930. г., Сремски Карловци, стр. 106-107.

тургија у којој су учешће узели сви архијереји СПЦ. Свечаности су присуствовали Њ.В. Краљ Александар, Њ.В. Краљица Марија, кнез Павле, кнегиња Олга у пратњи дворске свите. Главни моменат устоличења био је када су митрополит др Гаврило и епископ др Георгије (Летић) привели новоизабраног патријарха Варнаву Њ.В. Краљу Александру који му је ставио око врата патријарашку панагију српских светитеља. Митрополит др Гаврило том приликом изговорио је: „Достојан“. Затим је Њ.В. Краљ предао жезал светог владике Максима, као симбол патријарашке власти. Као потврду, епископ др Георгије (Летић), громким гласом је узвикнуо: „Аксиос“. После многољетствија Краљевском Дому и Патријарху, Патријарх Варнава одржао је своју прву патријарашку беседу, која гласи:

„Ваше Величанство, драги моји у Христу браћо архијереји и сви остали благочестиви и богољубиви Христијани.

У овом моменту ја осећам надаћу да је Свевишњем Творцу било угодно да ја заузмем трон Патријарха српског после недавне смрти блаженопочившег Патријарха Димитрија, кога смо сви оплакали и одали му дужну пошту коју је он заслужио својим дугогодишњим свештеничким, архиепископским и патријаршијским радом.

Трон српске патријаршије издваја се од свих других патријаршија обзиром на његову славну историјску прошлост и ону улогу коју је патријаршијски трон имао у животу српског православног народа, у животу свих Христијана на Балкану, обзиром на ону силну и моћну средњовековну Србију на челу које су стајали благочестиви наши владари, архијереји, архиепископи, митрополити, патријарси. Све тако радећи у славу Божију и за славу краљева и наше силне и моћне отаџбине, припремише овај наш мали бројно народ но велики душом, велики срцем, велик оном културом која и данас, иако многе рушевине постоје из средњег века, говори о моћи некадашње наше културе, некадашње наше славе не само државне и народне, него и црквене. Тада су наше моћи преко својих архијереја пружале далеко на исток до Јерусалима шаљући прилоге од својих благочестивих Христијана да би се уздигао гроб Господњи у Палестини који сабира око себе духове светог хришћанског света. Код средњовековних владара видимо до каквог су степена уздигли Гору Атонску и манастир Хиландар, одакле нам је дошао Свети Сава, први српски просветитељ и сарадник своје браће владара. Црква је била онаква како је одговарало духу, српског народа да буде слободна, да буде народна, да ради за народ, да ради за свог краља и да ради за славу и част српског народа.

Ту слику и моћну нашу средњовековну Србију видимо и доцније за време робовања у свој моћи свога духа, видимо је у патријарсима с трона патријаршијског, у служби архијереја, свештеника, учитеља и народних првака који су гледајући на оне средњовековне фреске у нашим задужбинама, гледали у њима своје моћне владаре и никад их нису заборавили. Чекали су само моменат да васкрсне дух српског народа, да се роди у средини српског народа наш моћни Вожд Карађорђе, да он подигне оно што је требало подићи, да створи ову Династију какву ми имамо данас и која стоји на челу ове наше моћне државе Југославије.

Наш моћни краљ Александар Први који познатим јунашвом, својом мудрошћу, створи ову нашу дивну земљу, ево данас дели своју велику владалачку милост свима, без разлике вероисповести, у овој нашој моћној држави. Наш моћни Краљ ево и данас показује како није нестало средњовековних благочестивих наших владара, како наш моћни и дивни Краљ схвата трон српског Патријарха и благоизволео је утврдити мене немоћног на овом трону, а благодарећи мојој браћи у Изборном Сабору који сједињени Духом Светим дадоше глас да будем Патријарх на том трону.

Ваше Величанство, сву своју моћ колико ми је Господ Бог подарио, сву своју силу коју располажем, духовну, физичку и моралну, – увек надајући се на милост Божију и благодат Господа нашег Исуса Христа у духовној заједници са мојом у Христу браћом – употребићу и стараћу се да оправдам ово поверење које ми је дало Ваше Величанство – Стараћемо се сви као један да Вам будемо искрени сарадници у Вашем великом и далекосежном државничком и владалачком раду, који из дана у дан показује силне и моћне плодове, чему се мора дивити васколики свет.

Нека би Свевишњи Бог преко моје немоћне деснице благословио Ваше Величанство, Ваш Краљевски Дом и цео наш народ.

И у овом моменту молим се за мир целог света, јер је наша православна црква увек била толерантна, не обзирујући се на који се ко начин моли Богу, само ако је његово срце исто, ако осећа љубав свету која је потребна свима нама.

Својим патријаршким благословом призивам Свемогућег Бога свим Србима, Хрватима и Словенцима у нашој моћној држави Југославији да их учврсти у духу и моралу под моћном заштитом и владавином нашег Краља Александра Првог.³⁸

³⁸ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, бр. 8, 15. април 1930. г., Сремски Карловци, стр. 107-108

Патријарх српски Варнава устоличен је у Пећкој патријаршији 07. јуна 1930. године. Свету архијерејску Литургију служио је Патријарх Варнава уз саслужење епископа темишварског др Георгија, епископа битолског Јосифа, епископа америчког Мардарија и епископа пећког Јеротеја, са дванаест свештеника и двојицом ђаконa. У име Њ.В. Краља дошао је генерал Милан Пленичар, командант косовске дивизије, а у име државе важни функционери из Београда.

У трон древних пећких патријараха, Патријарха Варнаву су увели епископ темишварског др Георгије и епископ битолски Јосиф. После узвикивања: „Достојан“, Патријарх Варнава са жезлом у руци, са свог трона одржао је програмску беседу у којој каже:

„Са овог трона чула се реч патријарха када су ступали Божијом милошћу као пастири народни и ученици његови. Чула се њихова реч о њиховим намерама и њиховом будућем раду.

Ја ћу Вам сада рећи свој програм.

Дивна и моћна љубав коју је Бог излио на наш народ која се с времена на време излива на све подједнако, дала му је моћи да се одржи како у време царовања тако и у време робовања.

Наши патријарси од Душана Силног који је у Скопљу основао прво наше царство, и који је прогласио нашу прву патријаршију, иду на руку и помажу својим владарима и народу, да би живели на земљи по Божијим законима и припремили се за царство на небу.

Душаново царство је затим пропало и Пећка патријаршија је неко време остала. Она је основана 1346. године, када је први патријарх устоличен и када је, затим, деспотовина пропала. Цело једно столеће од 1459. до 1557.³⁹ године Пећке патријаршије нема.

Затим Макарије обнавља патријаршију и ми видимо после њега још низ патријараха и поглавара цркве који предводе народ кроз Голготу. Видимо како дају животе за народ. Они су гинули и умирали скромно и незнано. Видимо Гаврила у Москви како тражи помоћ за свој народ. Турска царевина осетила је да је у трону српске патријаршије велика моћ и 1766. године укида Пећку патријаршију. То је наше друго Косово. Турци нам постављају Грке за патријархе јер је њима стало да униште Српство. Али наш свет је у себи увек гајио љубав према Српству, православљу и Богу. Ови сјајни манастири стајали су као поборници и чувари који су чували кроз цркву и преко цркве кроз школе, веру и националност српску.

Но 1912. године дочекали смо обновљење моћног средњовековног царства, да би после две године пали у ново искушење и после тога постали још моћнији. У блаженочившем Краљу Петру (Слава му!) и његовом неустрашивом сину Краљу Александру (Живео Краљ!) ми смо гледали нашег Душана моћнијег него икад.

Сакупили смо се Срби, Хрвати и Словенци у једну моћну и велику државу да заједно сарађујемо и утврђујемо нашу земљу.

Ја целој својој настви препоручујем трпељивост, али вам кажем да наша црква ни у једном моменту неће пропустити да буде национална и изградитељска.

Црква која је изграђивала нашу државу прибратиће своје свештенство, скупиће га да ради по правилима и прописима, у духу морала и националних принципа.

Ја ћу се старати да свештенство буде на достојној висини а ви, браћо и децо, делајте и помажите.

Вера која нас је кроз векове спасавала она ће нас подићи и учврстити. Ово вам је мој програм, моја љубав и мој поздрав и благослов.⁴⁰

На завршетку Патријархове беседе отпевано је: „Тебе Бога хвалим“. После Литургије приређен је ручак на коме је Патријарх Варнава подигао здравицу Њ.В. Краљу, а потом је епископ др Георгије одржао говор о значају устоличења Патријарха на Пећки трон.

Први проблем са којим се сусрео Патријарх Варнава као поглавар СПЦ био је уређење Црквеног устава. Он је заједно са Светим синодом (епископ нишки Доситеј, бачки Иринеј, далматинско-истарски Максимилијан, зворничко-тузлански Нектарије) и Светим архијерејским сабором, овај тежак посао поверио изабраној комисији: митрополиту црногорско-приморском др Гаврилу, епископу темишварском др Георгију и епископу битолском Јосифу.⁴¹

Септембра 1930. године на састанку Светог архијерејског сабора проучена је последња редакција Устава. 17. новембра 1931. године Њ.В. Краљ потврдио је Црквени устав који је предложила СПЦ под бројем 134880. Устав је објављен у Гласнику Српске православне патријаршије 01. децембра 1931. године, и садржао је 280 чланова.

³⁹ Очигледна грешка: треба – два столећа (Б. К.).

⁴⁰ „Весник Српске Цркве“, јуни 1930. година, Београд стр. 400.

⁴¹ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд-Подгорица-Крагујевац, 1996. г, стр. 121.

За време Патријарха Варнаве овај Устав је допуњиван више пута (од 09. јуна 1933. до 15. јула 1936.г), и у њему је додато или промењено више од двадесет правила, правилника, уредаба, начелних одлука и упутстава. И држава је наметнула у Уставу своје законе, уредбе и правила.⁴²

Доласком Патријарха Варнаве на чело СПЦ наступио је најуспешнији период изградње и обнове храмова. Иако привредна ситуација у земљи, као и у свету, јер је велика економска криза која је 1929. године захватила Америку, прешла и у Европу, није била наклоњена Српској цркви, Патријарх Варнава је употребио сву своју снагу и умешност да надокнади оно што јој раније нису дозвољавале историјске прилике. У посланици Светог архијерејског сабора поводом 10-годишњице уједињења СПЦ упућеној „свој духовној деци Светитеља Саве, потомцима светог кнеза Лазара мученика и осталих безбројних витешких мученика за веру Христову од Косова до данас...“, између осталог се каже „... Благодарјеи Божјој благодатној помоћи наш народ широм целе земље постао је јачи у вери, а кроз то јачи и у моралу... Ратом порушени или оштећени парохијски храмови, оправљени су, и многи други изнова подигнути пожртвовањем народа или појединаца. Неколике од наших старих царских задужбина, под дуговременим робовањем запуштене и упропашћене, сада су поправљене и оживљене. Гробља су ограђена и у ред доведена... Духовне школе су уређене...итд“⁴³

Једна од првих цркава које је осветио када је постао Патријарх, била је Црква Светог Ђорђа на Опленцу. Њени ктитори су били Краљ Петар I и Краљ Александар, изградња је започета 01. маја 1910. године, а завршена је пред сам почетак Балканских ратова. Осветио ју је архиепископ српски и митрополит београдски Димитрије 23. септембра 1912. године. У јесен 1915. године окупатор је оскрнавио и опљачкао цркву Светог Ђорђа, као и многе друге цркве и манастире. Године 1921, после смрти Краља Петра I, његов син, Краљ Александар започео је обнову цркве на Опленцу. Дана 09. септембра 1930. године Патријарх српски Варнава је уз саслужење епископа темишварског др Георгија и захумско-херцеговачког Јована, осветио цркву Светог Ђорђа на Опленцу. После освећења у цркву су пренете кости славног Војда Карађорђа.

⁴² Види: Др Благота Гардашевић, *Организационо устројство и законодавство Православне цркве између два светска рата, Српска Православна Црква 1920-1970*, Београд 1971, стр. 37-64.

⁴³ Види: Момир Лечић, *Изградња и обнова цркава и манастира од 1920. до 1941. године, Православна Црква 1920.-1970*, Београд 1971., стр. 79.

Године 1930. је покренуто питање подизања Патријаршијског двора на Савинцу, у Београду. За те потребе основан је и фонд 1931. године. Према члану 48. Устава Српске православне цркве, држава се обавезала, да подигне зграду Патријаршије, за смештај надлештва централне управе СПЦ. Зграда Митрополије која је служила за потребе средишне црквене власти у обновљеној Србији, сасвим је оронула и била је склона рушењу, те је због тога решено да се поруши и да се на њеном месту сагради нова зграда која би служила као Двор београдско-карловачке архиепископије. Тада је ова архиепископија узела зајам за подизање тог Двора. Године 1934, и када су довршавани радови, донета је одлука да се овај Двор привремено уступи Патријаршији, за потребе средишне управе цркве. Патријарх Варнава се преселио из Сремских Карловаца у нову патријаршијску резиденцију у Београду, после празника Преображења Господњег 1936. године. Ту је и дочекао своју последњу овоземаљску крсну славу Светог Јована Крститеља, 20. јануара 1937. године.

Сеобом Двора у Београд, патријарх Варнава пренео је и своју личну библиотеку из Сремских Карловаца. У Београду је затекао остатке старе митрополитске библиотеке и библиотеке митрополита Михајла и Патријарха Димитрија. Од свих ових библиотека, Патријарх Варнава је формирао нову патријаршијску библиотеку, са намером да од ње створи библиотеку репрезентативног типа. Иако се причало да је Патријарх запоставио стару архиепископско-митрополитску патријаршијску библиотеку у Сремским Карловцима, која је иза себе имала традицију дугу два и по века, он је поставио за библиотекара Владислава Мајевског, који је овој библиотеци припојио библиотеку старе Карловачке Богословије и библиотеку Богословског друштва „Слога“, и тако вратио сјај древној патријаршијској библиотеци у Карловцима.⁴⁴

Између осталог треба напоменути да је Патријарх Варнава заслужан и за постављање основа за храм Светог Саве на Врачару.

Што се тиче издавачке делатности за време Патријарха Варнаве у Српској цркви су излазили: *Гласник СПЦ*, *Богословље*, *Светосавље*, *Православље*, *Хришћански живот*, *Хришћанска мисао*, *Хришћанско дело*, *Духовна стража*, *Хришћанска заједница*, *Братство*, *Православни браник* и *Жички благовесник*.⁴⁵

⁴⁴ Види: Небојша М. Лазаревић, *Библиотека Српске патријаршије*, Зборник Православног Богословског факултета II, Београд 1951. г., стр. 535-552.

⁴⁵ Види: проф. др Предраг Пузовић, *Прилози за историју Српске Православне Цркве*, Ниш 1997. г.

Патријарх Варнава је заједно са Светим архијерејским сабором пажљиво бирао кандидате за епископски чин. То су били људи верни мајци Цркви, који су много давали, али је и Црква од њих доста очекивала. Први епископ који је изабран у Српској цркви по доласку Варнаве за Патријарха, био је архимандрит др Симеон Станковић, који је изабран за епископа 02. октобра 1931. године. Али овај избор потврђен је тек 01. јануара 1932. године Краљевим указом. Хиротонију је обавио Патријарх Варнава у Саборној цркви у Београду 31. јануара 1932. године.⁴⁶

30. новембра 1931. године Патријарх Варнава је у Саборном храму у Сремским Карловцима хиротонисао за епископа мукачевског (у Карпатској Русији) др Дамаскина (Грданичког), доцента Теолошког факултета у Београду. Дамаскин (Грданички) завршио је Богословију Светог Саве у Београду, Духовну академију у Петрограду, затим Филозофски факултет у Фирбургу (Швајцарска), где је докторирао 1922. године. Био је професор у Богословији Светог Саве, а од 1927. године доцент Теолошког факултета у Београду.⁴⁷

Године 1932. Свети архијерејски сабор на челу са Патријархом Варнавом изабрао је архимандрита др Викентија (Вујића) за епископа моравичког, викара Његове Светости, а др Тихона (Радовановића) за викарног епископа сремског.⁴⁸

На мајском сабору 1934. године Патријарх Варнава је благоизволео хиротонисати ректора Призренске Богословије Симеона (Поповића) за епископа злетовско-струмичког, и старешину манастира Крушедола Саву (Трлајића) за викарног епископа сремског.⁴⁹ Епископ злетовско-струмички Симеон (Поповић), одликован је 1935. године Орденом Светог Саве II степена.⁵⁰

Архимандрит Викентије (Проданов) хиротонисан је 21. јуна 1936. године у Београдској саборној цркви за викарног епископа моравичког од Његове Светости Патријарха Варнаве.⁵¹

⁴⁶ Види: проф. др Предраг Пузовић, *Српска православна црква – Прилози за историју* 2, Београд 2000. г., стр. 169-184.

⁴⁷ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, бр. 22, 23, 24, 01. децембар 1931. г., Сремски Карловци, стр. 371/372.

⁴⁸ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд-Подгорица-Крагујевац, 1996. г., стр. 77 и стр. 493.

⁴⁹ Исто, стр. 455 и 434.

⁵⁰ Владислав Пузовић, *Архијереји Српске Православне Цркве одликовани између два светска рата*, „Годишњак“ бр. 6, Фоча 2007, стр. 372.

⁵¹ Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд-Подгорица-Крагујевац, 1996. г., стр. 77.

Последњи епископ којег је хиротонисао Патријарх Варнава био је архимандрит Платон (Јовановић), који је био невино оптужен и осрамоћен за време Патријарха Димитрија. Дана 04. октобра 1936. године, у Сремским Карловцима обављена је хиротонија у којој су узели учешће, поред Патријарха, митрополит загребачки Доситеј, руски митрополит Атанасије, епископ бачки др Иринеј, епископ сремски Сава и бостонски (руски) Макарије. Предавши му жезал, знак епископске власти, Патријарх Варнава му је упутио топле речи утехе за искушења која је подносио док је био оптуживан.⁵²

Дана 09. октобра 1934. године убијен је у Марсељу Њ.В. Краљ Александар Ујединитељ. Овај догађај је на Патријарха Варнаву оставио велики бол, и он је у томе видео пропаст и распад Краљевине Југославије. Колико је патријарх Варнава поштовао краља Александра, најбоље се види из његове беседе за краљев рођендан 1931. године у Београдској саборној цркви. (прилог бр. 1)

Југославија није била по вољи Ватикану, нарочито за време папе Пија XI (1922-1939). У то време, стицајем околности, долази у Италији до јачања фашизма који је имао империјалне снове. Нова држава Југославија спречавала је продор Мусолинију на Балкан, али и папи Пију XI који је желео продор у зону православља, и та подударност је ујединила фашисте и Ватикан да униште Југославију.

Југославија је у плановима Ватикана представљала земљу мисионарства, тј. простор који треба освојити за „свету“ Римску цркву, а стратегија је била: кад већ постоји Југославија, Римокатоличка црква, као моћна организација, тражиће привилегије од државе, да би је заузврат толерисала, а ако Југославија не пристане, добиће моћног непријатеља, који има могућности да је омета не само на дипломатском пољу већ и изнутра. По мишљењу Курије, Југославија је у догледно време морала постати католичка или нестати! За спровођење ових планова Ватикан је користио спрегу верског и националног шовинизма у Хрватској, који је појачан оснивањем Краљевине СХС. Ватикан је спремао у својим институтима људе који ће у земљи спровести све што Рим одлучи, а ти ватикански васпитинаци били су усташе – Степинац, Берковић, Драговић, Сакач, Лацковић, Камбер...

Споразум (конкордат) између Ватикана и Југославије који је био договорен између кардинала Пачелија, представника стране Ватикана,

⁵² Види: проф. др Предраг Пузовић, *Прилози за историју 3 Српске Православне Цркве*, Фоча 2006. г., стр. 49-58.

и Луке Москателија представника стране југословенске владе, иначе католичког свештеника, није био потписан захваљујући Српској православној цркви на челу са патријархом Варнавом. Према сведочењу митрополита Гаврила, патријарх Варнава је у прво време одобравао склапање конкордата са Ватиканом јер је сматрао да интерес СПЦ неће бити угрожен. Он је, као и краљ Александар, који је био покренуо потписивање конкордата, сматрао да ће он послужити за придобијање римокатоличке јерархије, а тако и римокатоличког становништва, за пројекат монархистичке и централистичке Југославије, као и за решавање хрватског националног питања. Међутим, видевши каква се опасност крије у тексту (поједине стране новине су објавиле да је ово најповољнији конкордат за Римокатоличку Цркву и да Ватикан нигде у Европи није добио толико права⁵³), патријарх се одлучно почео борити против њега.

Патријарх је објаснио да се „римокатоличкој цркви даје положај владајуће, доминирајуће државне цркве и услед тога све остале вероисповести, а нарочито црква релативне већине становништва у држави, црква православна, силази на положај толерираних.“

У време сукобљавања око питања Конкордата, чији је најгласнији противник била СПЦ са Патријархом на челу, десио се један сумњив догађај са трагичним крајем. Митрополит Антоније (Храповицки) умро је на рукама Патријарха Варнаве, тихо и побожно, 10. августа 1936. године у 21³⁰ часова у Сремским Карловцима. 13. августа, Патријарх Српски Варнава уз саслужење српских архијереја: епископа Викентија, Саве и Симеона и руског митрополита Атанасија, и епископа Гермогена и Митрофана, служио је заупокојену Литургију и опело митрополиту Антонију. У беседи Патријарха Варнаве у којој се опрашта од свог професора, сарадника и пријатеља, он каже: „... Његова смрт је тежки губитак, не само за Русе, него и за читаво православље, особито у данашње тешко и лукаво време... У великом се покојнику дубоко и хармонично сједињавало дубока и чиста вера, опажена знањем и снагом духа. Можда ми савременици нисмо тај велики дух ни познали, можда ће се тек касније показати ко је и шта је био Антоније Храповицки за Цркву и науку...“⁵⁴ Сахрањен је на Новом гробљу у гробници Иверске капеле.

И данас, стара руска емиграција у Београду, прича да је смрт митрополита Антонија блиско повезана са смрћу Патријарха Варнаве. Наиме,

⁵³ Милош Мишовић, *Затамњена историја – тајна тестаментна краља Александра и смрт патријарха Варнаве*, Београд 1994. г., стр. 76.

⁵⁴ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, бр. 22 и 23, 1936. г.

на једном пријему где је требао да присуствује Патријарх Варнава, али је био спречен да дође, послао је митрополита Антонија да га замени. После вечере, митрополит је добио јаке грчеве у стомаку и добио је високу температуру. Ово су били слични, или чак исти симптоми које је касније имао Патријарх Варнава.⁵⁵

Непосредно пред стављање конкордата на дневни ред Народне скупштине, новембра 1936. године, патријарх је сазвао ванредни Свети архијерејски сабор. Патријарх Варнава се пре Сабора састао у Патријаршији са председником Владе, Стојадиновићем, али се на овом састанку ништа није решило. Свети архијерејски сабор истакао је да СЦЦ, као црква релативне већине у Југославији, не би могла равнодушно гледати да се некој другој верској организацији дају такве привилегије, које СЦЦ није имала ни кад је била државна црква.⁵⁶

Тачно у поноћ на Нову 1937. годину, патријарх Варнава је у препуној Саборној цркви у Београду изговорио своју чувену беседу. На почетку је рекао да не зна како да честита Нову годину када су се мрачни облаци надвили над југословенским небом. Затим је жестоко напао Владу рекавши да су „наши властодршци изгубили памет и поштење јер су ударили на светосавску православну цркву“. Рекао је да је последњи бедем слободе, Српска држава, сада дошао на удар. „Из сасвим непознатих разлога и ником недокучивих узрока они су направили уговор са црним поглаваром црне интернационале. Тим уговором они хоће да доведу до тријумфа тог поглавара на Балкану, за којим они теже хиљадама година.“ Упоредјујући Турке и Ватикан, патријарх каже да су чак и Турци поштовали православну веру као веру, а на Ватикан су увек гледали као на политику. У даљем говору, жестоко критикујући Владу, патријарх каже: „И ето, браћо моја, тој нескруполозној политичкој организацији данас наши властодршци широм отварају капије и пуштају је да стане чврстом ногом на Балкан. И то ко и кад? Не какви туђинци но крштени синови светосавске цркве... Нека је част Турцима и нека је срам таквим православцима и таквим Србима.“⁵⁷

Државна штампа је цензурисала говор патријарха Варнаве, тако да се у тексту који је објавила „Политика“, нигде не види да је он уопште

⁵⁵ Информатор старешина Московског подворја у Београду протојереј Виталије Тарасјов

⁵⁶ Милош Мишовић, *Српска црква и конкордотска криза*, стр.

⁵⁷ Види: Милош Мишовић, *Затамњена историја-тајна тестаментна краља Александра и смрт патријарха Варнаве*, Београд 1994. г., стр. 36; Владислав Пузовић, *Патријарх српски Варнава*, „Гласник Српске Православне Цркве“, бр. 11, новембар 2004. г., стр. 285/286.

и споменуо конкордат. Однос СЦЦ и државних власти био је затегнут до крајњих граница, што потврђује и догађај са прославе педесетогодишњице Српске краљевске академије 24. јануара 1937. године, када кнез Павле пролази поред патријарха Варнаве не поздрављајући се са њим.

На пролеће 1937. године десило се и неколико инцидената. Влада је организовала многобројне скупове ради разних питања, али највише због самог конкордата, и на тим скуповима је долазило до физичких обрачуна између народа и полиције. Министарство унутрашњих послова на чијем челу се налазио римокатолички жупник Корошец, 29. априла 1937. г., издаје упутство јединицама на терену у којем се каже: „По наредби Његове Светости Патријарха упућени су позиви православног свештенству да дају обавештења против пројекта закона о конкордату са Ватиканом. Потребно је да обратите пажњу на такву агитацију и сходним мерама било утичете на саме православне свештенике, било на народ и спречите ширење верске нетрпељивости и онемогућите нарушавање верског мира.“⁵⁸

У мају 1937. године почело је разматрање Конкордата у посебном Одбору Народне скупштине, која је имала 21 члана, 12 владиних и 9 из опозиције. Влада Милана Стојадиновића је питањем Конкордата успела да уједини опозицију, што је раније било немогуће. Дана 26. маја 1937. године састао се Свети архијерејски сабор и објавио *Декларацију* коју су потписали Патријарх Варнава и 18 епископа.⁵⁹

Сукоб између СЦЦ и владе око питања Конкордата, добродошао је свим политичким противницима тадашње владе и они су то користили. Патријарх Варнава је у свом васкршњем разматрању за 1937. годину написао: „...Светосавска Српска Црква и њени пастири не долазе као нека црквена држава, или инострана црквена држава, која би имала своје политичке освајачке снове, своју дипломатију, своју политичку вештину, своје посебне политичке, финансијске, привредне, гимнастичке и културне установе и која би била држава над државама и држава у држави.“⁶⁰

Ове Патријархове речи односиле су се на римокатоличку цркву, чија је проширена права требао да осигура и озакони овај Конкордат. Стојадиновић се, посредовањем митрополита црногорско-приморског

⁵⁸ Владислав Пузовић, наведено дело, стр.286.

⁵⁹ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, бр.9 и 10, 02. јун 1937.г., ванредно издање.

⁶⁰ „Гласник Српске Православне Патријаршије“, 1 бр. 7 и 8, 02. мај 1937. г., стр. 231.

Гаврила, састао са Светим архијерејским сабором, покушавајући да лично објасни епископима цео проблем, али је све било узалуд, Конкордат је био „осуђен“.

Стојадиновићева влада је била профашистичка, и забранама се борила против православног става. Тако је одмах по изласку, 1937. године, забранила и запленила књижицу епископа бањалучког Платона *И опет о Конкордату*.

Догађаји се у међувремену све више компликују, влада је и даље била одлучна да озакони Конкордат, Црква је била упорна у свом ставу, опозиција се спајала са народним масама и све је то водило побуни. У јеку ове борбе, тешко се разболео Патријарх Варнава, а дијагноза није могла бити постављена. Патријархова болест је почела чудно, јер он је као и његова два брата, Алекса и Урош, био здрав човек, и никада ни један од њих тројице није био нешто озбиљније болестан.

Када се Патријарх разболео и када се видело да неће моћи оздравити, огорчење према влади постало је још веће. Међу народом се ширила вест да је Патријарх отрован и да је тровање такво да не постоји могућност оздрављења. Лекари су, како се наводи, утврдили да је тровање у стомаку настало утицајем споља и то је поткрепило тврдње да је он намерно отрован. Сва сумња је пала на владу. Милан Стојадиновић, који је био главни осумњичени од стране народа, одбија да је патријарх био отрован са знањем и пристанком владе, те да је патријарх *био „потпуно изолован од спољњег света. Нико није код њега могао да уђе без претходне дозволе митрополита Доситеја. Храну му је спремала и лично давала госпођа Карамата, од које је купио вилу. Према томе, чак и да је хтела, влада ни у ком случају није могла да га „отрује“. А сваком иоле разборитом човеку, јасно ће бити да је влада баш највише желела да Патријарх оздрави и преузме вођење послова и спречи даље злоупотребавање наше Цркве.“*⁶¹

Када је чуо да му је брат болестан, Алекса Росић је одмах дошао у Београд. Да би био што ближе брату, одсео је у Патријаршији, где је и спавао и хранио се. Неколико дана касније, Алекса се разболео. Патријарх Варнава је и сам сумњао да је отрован, те је затражио да се из Патријаршије пребаци у своју вилу на Дедињу, а Алекса је остао болестан у Патријаршији. Због болесне браће, у Београд стиже и Урош, најмлађи брат Росића. И он је одсео у Патријаршији, ту је спавао, ту се хранио. Неколико дана касније, у постељу је пао и Урош. Он је

⁶¹ Милан Стојадиновић, *Ни рат ни пакт*, стр. 531; Види: Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске Православне Цркве II*, Београд 2002. г. стр. 584

сменшен у Општу државну болницу. Касније су два брата, Алекса и Урош, као тешки болесници, пребачени у Пљевља. Сву тројицу браће послуживао је Григорије, кувар и подворник Патријархов, иначе Рус, белогардејац. Уз њега, патријарху је помагао још један Рус емигрант, Лав Ватин, који је био чиновник у Патријаршијском управном одбору и поверљив патријархов човек.

Када се Патријархово здравствено стање погоршало, његова породица је хтела да га о свом трошку одведе у Беч, али јој се то не дозвољава.⁶²

Да је цео српски народ био забринут за здравље свог Патријарха видело се 08. јула 1937. године, када је Саборна црква у Београду била претесна да прими сав народ који је дошао на молепствије за оздрављење Патријарха Варнаве. Молепствију су присуствовали чланови Светог архијерејског сабора, а служили су митрополити: скопски Јосиф, загребачки Доситеј и епископ далматински Иринеј.

За 06. јул 1937. године заказано је друго по реду молепствије са литијом, такође у Саборној цркви. Заменик оболелог Патријарха, митрополит загребачки Доситеј, истог дана је обавестио Свети архијерејски синод да је литија забрањена. Синод је донео одлуку да упути депешу Његовом Краљевством Височанству Кнезу Намеснику Павлу у којој се каже да се ова забрана противи земаљском Уставу и моралним принципима и расположењу свих православних Срба, те да моли за хитну интервенцију.

У 17⁰⁰ часова је у Саборној цркви почело молепствије на коме су служили епископ шабачки Симеон, викарни епископи Сава, Платон и Викентије. По завршетку молепствија, архијерејски намесник за град Београд, протојереј Миливој Петровић, саопштио је наређење Управе града Београда, да се литија не може одржати. Народ је са огорчењем бурно негодовао и кренуо је у литију. На литији су учествовали епископ шабачки Симеон, викарни епископи Сава и Платон и око 40 свештеника. Чим су Преосвећени Г.Г. Епископи са свештенством изашли на улицу испред црквених барјака и свештенства испречио се кордон жандармерије⁶³ забрањујући да се иде даље. Једна група свештеника са народом је пробила кордон и пошла према улици Краља Петра. Други кордон је био на углу улице Краља Петра и Богојављанске, ту се народ већ из-

⁶² Види: Михаило Симић, *Римокатоличка Црква и Срби*, Београд 1991. г. стр. 276 и 277.

⁶³ Тадашњи министар унутрашњих дела Краљевине Југославије био је римокатолички свештеник Антон Корошец.

мешао са свештенством, те су улицом Краља Петра пошли према Кнез Михајловој. Трећи кордон се налазио на доњем углу зграде Дирекције државних железница. На горњем углу зграде Народне банке била је постројена жандармерија у више редова. Народ је почео све гласније да негодује, на шта су жандарми постали све агресивнији и закрвављених очију, избезумљена лица почели да туку свештенство у црквеним одежама и народ, псујући им поповску и српску мајку. По нагласку се могло приметити да су жандарми Хрвати и Словенци. Тако је епископ шабачки Симеон добио неколико удараца по грудима и глави, пао обливен крвљу и онесвешћен. Одмах је пренесен у Патријаршију, а потом у санаторијум Живковић. И епископ моравички је добио неколико удараца, жандарми су тукли и свештенство и кидали им одежде. Шеф опште полиције управе града Београда г. Драги Јовановић командовао је „нож на пушку“ и издао наређење жандармима да убоду и боју свакога ко се не повуче. Свештенство са народом је под овим околностима било принуђено да се повуче назад у цркву. Ови догађаји су документовани лекарским билтенима о повредама, али и фотографијама где се види како жандарми држе уперене бајонете према свештенству и народу, како их туку, како цепају црквене одежде, као и фотографија са исцепаним барјаком са ликом Светог Саве. Међутим, истог дана Председник Народне скупштине г. Стеван Ђирић, изјављује на седници Скупштине, да нико није повређен. Управа града је сутрадан издала саопштење у којем се каже да се и против забране литије, образовала поворка од неколико стотина грађана са већим бројем свештеника, у коју су се умешали комунисти и други, а у циљу политичких демонстрација. Пошто се и поред опомене власти, поворка није разишла, изашла је на улице жандармерија да их у миру заустави. При појави жандармерије и без њеног дејства, настала је гужва и гурање и убрзо су се учесници поворке разишли. Све вести да је том приликом било повређених од стране полицијских органа су потпуно измишљене и тендециозне.⁶⁴

Свети архијерејски синод је још исте ноћи упутио телеграфски извештај Краљевским намесницима, али одговор је примљен тек 06. новембра 1937. године у којем се каже да Министарски савет жали због догађаја који су се десили и да ће се спровести једна објективна истрага и да се по закону строго казне они државни чиновници за које би се утврдило да имају одговорност за те догађаје.

⁶⁴ Види: „Каленић“ бр. 3/97, стр. 15/16

Патријарх Варнава на самртном одру (1937)

Док се у Народној скупштини водила општра дебата о Конкордату, живот Патријарха Варнаве се полако гасио. Конкордат је изгласан већином гласова (од 293 посланика за Конкордат је гласало 172).

Истога дана, ноћу између 23. и 24. јула 1937. године упокојио се велики Патријарх српски Варнава. Тешки болесник провео је своје последње часове мирно, све док није наступила агонија. Она је трајала нешто више од 40 минута, лекари су губили сваку наду. На неколико минута пред саму поноћ Патријарх се стишао и тачно у поноћ, на растанку једног дана од другог, предаде Господу дух свој. Преминуо је тихо и лако, какав је и био цео његов живот. Крај његове постеле стално су се налазили митрополит загребачки Доситеј, епископи Серафим, др Венијамин и др Иринеј Ђорђевић, као и најближа родбина патријархова. Када је наступио последњи тренутак, сви су клекли крај одра. Митрополит Доситеј и епископ др Венијамин склопили су очи преминулом патријарху. Касније је из виле изашао епископ др Иринеј и плачући саопштио: „*Поглавара Српске Православне Цркве патријарха Варнаве нема више међу живима.*“

Дана 24. јула 1937. године извршено је балсамовање тела, положено је у ковчег и пренето у Саборну цркву где је народ прилазио ради поклоњења. Свети архијерејски синод на челу са митрополитом Доси-

тејом, после одржане седнице издао је посмртницу и одредио Одбор за сахрану Његове Светости. Синод је и званично обавестио Двор Њ.В. Краља, Председништво владе и Министарство правде о смрти поглавара Српске православне цркве.

Вест о смрти Патријарха болно је одјекнула у свим нашим градовима и селима. Народ је непрекидно данима пролазио да се поклони остацима благоупокојеног Патријарха Варнаве. Из целог света пристизали су телеграмама саучешћа.

Дана 29. јула 1937. године, нешто пре 09⁰⁰ часова, почела је заупокојена литургија коју су служили митрополит дабробосански Петар са митрополитима Гаврилом и Јосифом и епископима Георгијем будимским и др Николајем жичким. После архијерејског опела, које су служили сви архијереји СПЦ уз учешће делегација свих православних цркава, у своје и у име Светог архијерејског сабора опростио се митрополит загребачки Доситеј:

Господине Изасланиче Његовог Величанства љубљеног нашег Краља,

Гоподине Краљевски Намесниче,

Ваша Високопреосвеиштенства,

Ваша Преосвеиштенства, браћо моја и пријатељи,

Сестре моје и духовна децо моја,

Васцели наш народ са чуђењем је примио вест о болести нашег љубљеног Патријарха, нашег духовног вође Његове Светости Варнаве. Васцели наш народ са страхом и стрепњом пратио је ток болести и узносио своје топле молитве Богу да оздрави наш добри, наш свети Патријарх. Али васцели наш народ са огромном тугом и неизмерном жалошћу примио је вест да је Он, на Топчидерском брду предао душу своју Господу Богу. Васцели наш народ дошао је тужан да искрено припали воштаницу, да се помоли Богу за спас душе Његове, душе толико честитог и доброг нашег најсветијег Патријарха. (Слава му!).

То што се десило обузело је тугом цео наш велики народ и сви се питамо: Зар је то морало бити? Али, ето, Свевишњем Господу Богу, била је угодна воља да га узме из наше средине.

Приклонимо се пред том вољом Господа Бога и рецимо: Нека тако буде!

Рођен на класичном југу, у славном Санџаку, у породици честитих Росића. Борбе и Крсмана беху Његови родитељи. Његови родитељи служили су својом честитошћу васколиком крају. Још од детињства

шао је Благоупокојени Варнава шта је насиље, шта зулум, шта неправда. С једне стране Турци, а с друге Аустријанци, били су оне силе које су му уливале жељу за слободом, жељу за животом, жељу да народ пође пут среће и напретка. Све своје детињство провео је окружен непријатељима српскога народа и Православља.

Тако је, још као дете, постао огорчен противник свих поступака неправде, насиља, лажни и инквизиције. И то Га пратило низ година. Но, ипак је био срећан да доживи, да оно што је наше буде само наше, доживео је наше национално ослобођење и уједињење.

Није ми намера да и даље улазим у Његову биографију, јер је време молитве, јер смо се окупили да се Богу молимо, да се сетимо Његових дела која не умиру, светла дела која отварају Божанска врата.

Варнава беше позван још онда када се није смело говорити, када се није смело србовати и о Православљу помињати. Њега видимо као хероја и јунака, истакнуте епархије велешко-дебарске. Ми Га видимо као носиоца родољубља, као јунака кога сила и моћ овоземаљска никад није могла застрашити.

Ишао је увек, као јунак напред и доживео је да може рећи: Слободан је Српски народ, слободно је српско Православље, слободан је мој намучени добри народ.

Већ у слободној земљи, ми га видимо на престолу старих великана, митрополита скопљанскога. Варнава је био господин какав се може замислити. Његов домаћински дом примао је све оне којима је била потребна утеха, лепа реч, помоћ. Јер, Његова Светост, био је онај, који нам својим родољубљем и отачаством може увек бити пример.

Ту врлину Благоупокојеног Варнаве ценио је и наш Велики Ујединитељ, Блаженочивши Краљ Александар (Слава му!).

Знамо, колику је радост Велики Краљ осетио када је Варнава изабран за Патријарха и када је могао рећи: Достојан си син овог Великог народа.

Господу би угодно да Га из Скопља да јуначком Београду – престоници нашој.

Наш најсветији Варнава као вечни проповедник родољубља био је и врсни духовни вођа народа свога, добар друг и пријатељ сарадника својих. Дошавши на трон Патријархам Његова Светост Блаженочивши Патријарх наш Варнава ставио је себи у дужност да послужи Светој Цркви, народу своме, благостању и срећи свију нас. Блаженочивши Патријарх волео је уметност. Био је мецена и руководитељ народни. Био је велики учитељ сваке врсте знања и зато га видимо

свуда као почасног члана и као предводитеља свега онога што води напретку човечанства и срећи народа. Блаженопочиши патријарх, примивши кормило Свете Цркве православне, дубоко се удубио у историју свога народа.

Нећемо даље ићи, обратимо се молитвом Богу.

Молио си се Господу Богу, мој добри Свети Варнава, за све нас, па те молимо немој нас и сад оставити и на ономе свету горе, пред Господом Богом, Мајком Божијом и Светом Преподобном Параскевом, коју си нарочито волео. Молимо те лепо, брате наши, вођо наши, помоли се и сад за нас Господу Богу на оном свету.

Опраштамо се с тобом. Клањамо се пред тобом и молимо те, опрости нам. Промислитељу свега света и руководиоцу свега нашег живота, обраћамо ти се с молбом, и велимо:

Боже силни и моћни, прими у Твоје небеско царство, душу нашег милог, нашег златног, нашег најсветијег Патријарха и дај му вечни мир и вечни покој. Амин!

Слава Патријарху Варнави!⁶⁵

Затим је формирана погребна поворка, која је кренула из Саборне цркве ка вечној кући патријарха Варнаве, Храму Светог Саве. Дуж целог пута улице су биле препуне народа који је испраћао свог Патријарха на последњи пут.

Најзад бескрајна поворка стиже пред скромну цркву Светог Саве, коју је Патријарх подигао и осветио 1936. године. Зидови црквене порте увијени су у црнину, и сама црква споља и изнутра обавијена је црним каква досад ни у Саборној цркви није виђена.⁶⁶

Свештеници су скинули ковчег и ставили га на катафалк, затим су се од Патријарха опростили, црквени великодостојници, многе личности из јавнога и културног живота, као и народни посланик г. Војислав Ненадић, који је говорио у име родбине.

Пошто је код катафлака одржан помен, свештеници су понели ковчег у цркву. Ковчег је спуштен поред ископаног гроба у десном удубљењу цркве. Одржан је кратак помен у присуству свих архијереја, затим се свештеник ове цркве прота Милан Стојановић, опростио кратким говором и обећао да ће верно чувати Патријархов гроб. На крају се у име монашког реда, од Патријарха опростио старешина манастира Грачани-

⁶⁵ Види: „Политика“, 30. јул 1937. г., стр. 2

⁶⁶ Исто, стр.4

не стари архимандрит Виктор Гладавић. Ковчег са блаженопочившим патријархом спуштен је у гроб око 14⁰⁰ часова.

Тако је сахрањен велики Патријарх Српски Варнава. Власт је стрепела да се погребна поворка не претвори у политичке демонстрације са несagleдивим последицама. Архијереји су обећали ред, и тако је и било.

Дрк се у Београду спремао свечани церемонијал за погреб поглавара Српске православне цркве, у Пљевљима умире Урош Росић. Неколико недеља касније умире и Алекса Росић. Трагедија породице Росић је окончана смрћу последњег мушког сродника из првог реда, који је према црквеним прописима, имао право да захтева истрагу о узроцима болести и смрти поглавара Српске православне цркве.⁶⁷

Ко је стварно отровао Српског Патријарха Варнаву и да ли је он уопште намерно отрован, ни данас се не зна!

У искреној љубави, великој оданости и истинском признању, на гробу Патријарха Варнаве, песник је оставио запис:

*„Дични син је српског рода,
Васкрснута Српска слава,
и крманош Светог брода
НАЈСВЕТИЈИ НАШ ВАРНАВА.
Из пепела Српству целом,
Васкрснуо Свети Сава,
Васкрсну га светим делом,
НАЈСВЕТИЈИ НАШ ВАРНАВА“*

⁶⁷ Види: М. Мишовић, *Српска Црква и Конкордатска криза*, стр. 162; Dragoljub Živojinović, Dejan Lučić, *Varvarstvo u ime Hristovo, Prilozi za Magnum Crimen*, стр.437.

Резюме

Будимир Кокотович

ПАТРИАРХ ВАРНАВА РОСИЧ

На основании релевантных данных из первичных источников (документов), а также материалов печати, автор прослеживает активную, плодотворную и многогранную деятельность патриарха Варнавы (мирское имя Петр) Росича на протяжении его короткого жизненного пути, начиная с его рождения в г. Плевля (1880) до его мученической смерти в Белграде (1937). Убийство патриарха Варнавы является следствием организованного, руководимого извне заговора против сербского народа и Православия. Жертвой его оказались также двое его родных братьев, что содействовало исчезновению одной знатной семьи. Патриарх Варнава был и остается немеркнущим образцом исповедничества веры вплоть до мученической кончины.

Summary

Budimir Kokotovic

PATRIARCH VARNAVA ROSIC

Based on numerous relevant documents, and on contemporary press articles, the author follows the short, but very active, fruitful and versatile ministry of the outstanding Patriarch Varnava (Petar Rosic), starting from his birth at Plevlje in 1880 up to his martyr death in Belgrade in 1937. In all the circumstances accompanying his tragic end one may notice a deep conspiracy against both Serbs and Orthodoxy: Patriarch Varnava was a victim of that animosity just like his two brothers, whereby a renown family was exterminated. However, he remained an eternal monument and an imposing example of confessing the faith until martyrdom.